

Посиденьки

Зоряна Живка

Скільки себе пам'ятаю я завжди любила посиденьки. Хто не знає, що таке сільські посиденьки? Якогось літнього вечора ми збиралися у літній кухні всі разом: бабуса, тітка, мама, часто заходила сусідка, ну й ми, молодше покоління також залишалися сидіти з усіма, правда не як повноправні члени зібрання, а лише як слухачі. Часом посиденьки проходили в розширеному складі, тоді вони відбувалися на вулиці, на лавці біля воріт – то було ще цікавіше. Забула сказати, чоловіцтво повноправними членами посиденьок також ставали рідко: вони було трохи посидять, потеревенять з нами, але потім йдуть хто спати, хто палити, хто про своє, чоловіче, говорити.

Що ми робили на посиденьках? Це вже хто як: старші точили лясси, розводили, городили, плели й ліпили теревені, а ми, молодші, мотали на вус та клали на ум, з нетерпінням чекаючи того благословенного вечора, як і самі зможемо вставити хоч п'ять своїх копійок. Часом, дуже рідко шановне зібрання опускалося до того, щоб перебрати когось із ближніх на зубах чи перемити йому кісточки, але то траплялося таки дуже рідко: коли в селі з'являлася якась нова цікава плітка або, ще рідше, справжня новина. Загалом згадували: часи давні й не дуже далекі. Там, на старій літній кухні проходили мої перші уроки з історії, політології, народознавства, фразеології та фольклористики. Я вчилася любити свій рід і свій край.

Про бабу Хведору та добру юшку.

Баба Хведора, тітка моєї бабці, була пречудова жінка, "неписьменна, але дуже розумна". Вона була б справжнім скарбом для фольклористів, якби вони додумалися приїхати в наше село збирати матеріал, бо знала сотні казок та пісень, небилиць, прислів'їв і віншувань. Її завжди запрошували на всі сільські святкування: родини, хрестини, весілля, бо вона, ніби якийсь оберіг, приносила щастя. В історію нашої родини баба Хведора навіки увійшла словами "добра юшка".

Діло було після війни. Баба Хведора варила юшку. Легко уявити, що то була за юшка: цибулина, жменя якогось зерна, трохи бур'яну... Така от юшка. Поставила баба Хведора горщик у піч, аж ось – сусідка прийшла. Ну сіли трохи полялякати. Але ж юшка в печі... Баба Хведора раз устала покуштувати чи готова, другий, третій і кожного разу примовляє: "Ой добра юшка, що добра, то добра!" Ні, здається так: "Ой добра юшка, що добра, таки добра душі юшка!" І так гарно примовляла баба Хведора, що сусідці страх як закортіло тої юшки покуштувати.

Ось уже й зварилася юшка, насипала баба Хведора собі в миску їсть і примовляє: "Ой добра юшка, що добра, таки добра!" Сусідка вже й не стерпіла та просить: "Хведоро, дай і мені покуштувати твоєї юшки". Насипала баба і їй миску. Сидить сусідка, їсть, аж за вухами лящить, та й собі примовляє: "Ой добра юшка, сто год такого доброго не їла!" А потім й питає: "Як це ти, Хведоро, юшку варила, мо' й я своїм зготую". Баба Хведора розказала, що та як у ту юшку клала. Пішла сусідка, наварила...

Наступного дня зустріла бабу Хведору: "Зварила я своїм юшку, як ото ти казала, але такої доброї не вийшло. От у тебе була, що юшка, то юшка – смакота, а не юшка!"

Баба Одарка.

Баба Одарка була дідова мати. Я погано її пам'ятаю, мала тільки чотири роки, як вона померла.

У нашій родині, як це прийнято в нашій краї, усі люблять смачно попоїсти. Як готує моя мама! Їв би та їв би. Так ось, про бабу Одарку вона завжди каже: "Такої хазяйки, як баба Одарка, ніде в світі нема. У неї скрізь був порядок. А які пироги вона пекла!.. Ніде таких більше не їла!" І коли я їй кажу: "Та мамо, смачніше за твої пироги та пиріжки, та пирожечки просто не буває!" (це може підтвердити півсвіту), вона відповідає: "Баба Одарка пекла такі пироги, що мої проти них, як резинові". Не можу уявити, що за манна небесна були ті пиріжки, але якою людиною була моя прабабця знаю з розповідей.

Її батьки були сільською аристократією, куркулями, як сказали колись. До революції мій прапрадід був, по-перше, сільським старостою, а по-друге засідателем у земській думі. Баба Одарка була освіченою жінкою на той час: вона закінчила школу й хотіла йти вчитися далі – на вчительку чи лікарку... Але вийшла заміж... Чому так сталося не знає ніхто, а хто знав, той мовчав.

Не легка була в неї доля: колективізація, голод, війна, знову голод... Але народила й виростила семеро – шість синів та дочку...

В пам'яті дітей та онуків, вона лишилася сильною, чесною, спокійною. Вона завжди казала: "Дасть Бог день, дасть і хліб," або "Дасть Бог дітей, дасть і на дітей," чи "Буде дощ у людей, буде й у нас. Вродить хліб у людей – вродить й у нас." Кожна людина, питаючи в неї поради, діставала завжди мудру відповідь. Вона ніколи не поспішала, проте скрізь устигала, ніколи не виходила з себе й не занепадала духом.

Одного разу, це було по війні, чоловік ще у війську, старший син пропав безвісти, а в хаті купа голодних ротів, баба Одарка узяла нову спідницю та й пішла в Кожанку (сусіднє село, 10 км) на базар змінити на щось поїсти. Їй один чоловік тиче: "Беріть у мене, жіночка, макуху, дивіться, вона ще й з маком. Наварите каші..." Узяла баба ту макуху, прийшла додому – вже й вечір. Але таки зварила трохи каші. Та перш ніж дати дітям покуштувала трохи сама. Що це враз із жінкою стало! Взяла кришку від баняка, кочергу, грюмсає ними, як на барабані грає, ходить по подвір'ї та співає. Діти попркидалися, полякалися, плачуть: "Що це з мамкою стало?" А баба ходить і співає, але в глибині душі, як вона потім розказувала, була іскра свідомості й вона дякувала Богові, що сама покуштувала, а не дала дітям одразу їсти, і що трохи з'їла. Бо усі б потруїлися – то не мак, то дурман був.

Про груші й письменників.

Одного разу дід Гаврило (баби Одарки батько) поїхав із сім'єю до родичів у Романівку – це там, де садиба Рильських.

У панів Рильських був дуже великий сад. (Я в дитинстві не дуже любила поезію, але М. Рильського завжди читала з повагою, бо про його родину чула тільки хороше.) То

був дуже великий сад: груші, яблуні, сливи. У простих селян справжніх садків не було: кілька груш-дичок коло хати, сливи-дрислі, ну ще вишняк, ну шовковиця. А в панів Рильських був справжній сад. Ясно, що всі хлопчачі села мріяли, як би це там попастися. А дід приїхав до рідні якраз у серпні – вся смакота вже достигла. Поки старші про своє говорили, Титко (баби Одарки брат) з хлопцями гратися побіг. "Мо' підемо до панів у садок попригостимось?" – сказав вуличний заводіяка. Усі погодились. А то був якраз полудень, спека страшна, панство в цей час, зазвичай, відпочивало по обіді. Залізли в сад, кожен осідлав по дереву – повні пазухи нарвали, вже йти зібралися. Аж ось панич виходить. Ну всі драла дали, а Титко не встиг – не місцевий же. Сховався на груші. Воно б то й нічого, але поки ховався, ненароком одну грушку впустив... І вона вцілила якраз по маківці майбутнього класика української літератури... Ховатися вже не було сенсу. На щастя, дерево росло зараз же біля огорожі – Титко підліз ще трохи верхом, зістрибнув уже на вулицю й накивав п'ятами. А класика хтось покликав з веранди.

Вдома хлопці нічого нікому не сказали – і так батьки дізнаються, як з маєтку "жалітися" прийдуть. Але жалітися ніхто не прийшов. А цей випадок дід Титко розказав сам, коли вже був парубком і не боявся батькового прочухана. І відтоді вона, як й інші сокровенні історії нашого роду, передається з вуст у уста.

Про прізвища і прізвиська.

Я вже певно казала, що походжу з козацького роду, наскільки славного – не знаю, оповідок тих часів не збереглося. Але прізвище в нас гарне – Сікачини. Воно рідкісне, чесне слово. Одна з представниць нашого красного роду, пані Тетяна Сікачина, простежила, що до "Великого радянського переселення народів" воно зустрічалося тільки в нашому селі, і ще в сусідньому на Житомирщині. Так ось у наших Яхнах півсела Сікачини, але ніхто не називає людину по прізвищу, по імені теж. Усі родини мають свої прізвиська: Метелики, Гарбузи, Ковалики, Чушки, Габелки, Комарі... Ну і ми, звичайно, Чопки. На жаль, більшість родин забули свої легенди. Ми свою зберегли.

Діло було з прадідом мого прадіда, тобто мені він прапрапрапрадід. Віз він на поле воду у великій бочці. А дороги в нас, самі знаєте, які: як не горбочок, то долина, а ще й село на горбах та ярах стоїть. Раз дідового воза, як струсонуло, що й чопок з бочки вискочив. Вода витікає! Що робити?! Тут сусіди їдуть він і кричить їм: "Люди, дайте чопок!" Ті – ніби не до них. Ще одні їдуть – а вода ж витікає! – він і до них: "Люди добрі, дайте чопок!"

Не знаю, чи дав йому хто ту затикачку, чи ні, а в село чоловік повернувся вже не просто так, а Чопком.

Часто патроніми переходять в топоніми: вже десь із сотню років є в нашому селі яр, що носить наше ім'я. Там колись ще за мого прадіда, хата стояла, то ж і зветься яр Чопковим.

Щоб переказати все те, що я почула на тих благословенних посиденьках, не стачить одного вечора, але тепер я можу розказати головне.

Отож, одного разу мені наснився сон. Часом мені здається, що то був не сон, а

якесь видіння. Я потрапила в одне дуже гарне місце, схоже на наше село. Горби, яри й балки, ставки, порослі очеретом і оточені вербами, біленькі хати, кучеряві садки, чорнорябі корови. Там жили добрі й чепурні люди. Їхній одяг був барвистим і дуже гарним, ніби на малюнках у підручнику з українознавства, а очі радісні й щирі, як на наївних іконах козацького бароко. Мене, виявилося, запросили у гості.

Яких пісень знала тітка Христя, а яких небилиць тітка Горпина! Які пиріжки пекла тітка Векла, які вареники ліпила! (Я повірила маминим легендам про бабу Одарку.) А яка там була пшоняна каша з печі! Про неї можна написати поему, чесне слово!

Я вже мовчу про те, який був садок та баштан у дядька Каленика! Другий кум Хвороща із "Землі світлячків"? Тих яблук вистачало на все село.

Усі там були працьовиті, робота так і кипіла в їхніх руках. Але як вони й відпочивати вміли – музики, танці, ігри. І ніхто не лаявся, не сварився, не бився. І в усіх під вікнами цвіли мальви й чорнобривці, і кручені паничі, й нагітки, й красолі.

Не знаю, скільки я вже там гостювала, але раптом прийшов час повертатися. Для мене влаштували пишну гостину. Коли всі ласощі були з'їдені, пісні проспівані, жарти розсміяні, а сльози виплакані, я спитала: "Скажіть мені, добрі люди, хто ви?" – "Як хто? – здивувались вони. – Звісно ж, українці." – "А де ж я була?" – "У передпокої раю".

З тих пір минуло вже кілька років. І коли було особливо важко не зневіритися в людях поряд, і віра у кращу долю танула на очах, коли сторінки нашої історії розповідали про криваві міжусобиці, про зрадливість, недолугість і вірнопідданство "кращих синів Вітчизни" в моїй свідомості зринали обличчя святих диваків із мого сну. І з'являлися сили. Без пафосу і гучних гасел просто сумлінно виконувати свою працю, вірячи, що воно таки буде краще.

А потім наставало літо, і знову до півночі тривали посиденьки... Хтось точив теревені, хтось мотав на вус...